

УДК 373.5.091.33-027.556:62/64

Мазуренко С. Г.ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-5606-9865>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: mazurenkosvetlana5@gmail.com

Омельченко М. П.

Студентка магістратури технологічного факультету
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: piliprovna3579@gmail.com

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розкривається проблема організації позакласної роботи при вивченні технологічного профілю в старшій школі, як можливості для учнів розширити власні знання з технологій. Принципи позакласної роботи при вивченні технологічного профілю учнями старших класів представляють вихідні положення, які визначають вимоги до її змісту, методів та організаційних форм. Вони відповідають цілям та завданням усієї позакласної роботи з розвитку творчих здібностей у школі та ілюструють суть педагогічної діяльності вчителя – організатора позакласної роботи.

Метою статті є вивчення на основі теоретичних і методичних засад особливостей організації позакласної роботи при вивченні технологічного профілю у старших класах загальноосвітньої школи.

Методологія. Методологічною основою розвідки є використання методу аналізу, порівняння, класифікації, систематизації, узагальнення, що уможливають науково-теоретичне обґрунтування матеріалу.

Наукова новизна статті полягає в тому, що удосконалено систематизацію теоретичних засад методики та організації позакласної роботи при вивченні технологічного профілю з учнями старшої школи.

Висновки. Позакласна робота є системою неоднорідних за змістом, призначенням, методикою проведення та формуванням освітньо-виховних позакласних заходів, що виходять за межі обов'язкових навчальних програм; сприяє розвитку індивідуальних інтересів учнів, їх здібностей, нахилів, розширенню світогляду, формуванню потреби, самостійно пізнавати навколишній світ, покращувати стосунки між людьми; забезпечує цікаве й корисне проведення школярами вільного часу. Вона сприяє розширенню знань, набутих на уроках, їх конкретизації, формує вміння і навички практичного характеру, викликає інтерес до нового матеріалу, розвиває самостійне мислення школярів.

Ключові слова: технології, технологічна освіта, старша школа, позакласна робота, індивідуальна форма навчання, групова форма навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Актуальність теми дослідження обумовлена провідною роллю в системі навчання та виховання учнів старшої школи різноманітним формам позакласної роботи. Потенціал навчального часу має бути ефективно використаний для багатогранного гармонійного розвитку особистості. Позакласна робота, що сприяє цьому виступає в якості однієї з багатьох ланок навчання. Тому позакласні заняття з різних предметів, в тому числі і при вивченні технологічного профілю збільшують можливості розширити власні знання з предмету.

Поступове формування ставлення старшокласників до себе, до найближчого і віддаленого соціального середовища сприятиме розвитку їхньої самосвідомості й самовизначення, а також прагнення до самовдосконалення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Одна із головних стратегій впровадження позакласної роботи полягає у наданні учням сучасних додаткових знань та вмінь, такі як творче спілкування, слухання, готовність знаходити потрібну інформацію, її критично оцінювати і використовувати, вміння працювати незалежно від інших, у колективі, здатність визначати цінність людських індивідуальних відмінностей, поважати себе і оточуючих людей, приваблювати до себе ровесників, не конкурувати, а співпрацювати. Теоретиками позакласної роботи навчання в школі виступають такі вчені як В. Комаров,

Ф. Левітас, Р. Пастушенко, О. Пометун, Л. Руденко. Проблеми класифікації форм позакласної роботи та вивчення їхньої сутності розкривають в наукових доробках Ю. Циганова, М. Фіцула, Ф. Левітас, О. Салата, Г. Ейнох, Н. Волкова, Т. Камчиць, З. Кейліна, В. Корнеєв.

Методика викладання технологій входить до складу загальних педагогічних знань і використовує ті організаційні форми, методи і засоби навчання, які вироблені загальною дидактикою, загальною теорією навчання, але видозмінює їх відповідно до цілей і змісту навчального матеріалу. Тобто в методиці викладання технологій відображаються конкретні особливості прояву загальних закономірностей навчання. Розробкою методики викладання трудового навчання і технологій займалися багато вчених, такі як П. Атутов, С. Батишев, Г. Кругліков, А. Лінда, Д. Тхоржевській, В. Гетта, П. Муравйов, В. Поляков, А. Ставровський, В. Симоненко, М. Скаткін та ін.

Метою статті є вивчення та на основі теоретичних і методичних засад здійснення аналізу особливостей методики та організації позакласної роботи при вивченні технологічного профілю старшої школи.

Теоретико-методологічне дослідження науково-методичної літератури (навчальні плани, програми, підручники, навчальні посібники) та освітньої практики (І. Зверев, З. Клепініна, Н. Коваль, Л. Нарочна, В. Перекалова, А. Плешаков, В. Федорова, С. Якупок) дозволив узагальнити форми, методи, засоби здійснення позакласної роботи.

Наукова новизна статті полягає в тому, що удосконалено систематизацію теоретичних засад методики та організації позакласної роботи при вивченні технологічного профілю з учнями старшої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічною наукою доведено і шкільною практикою перевірено, що інтенсивний розвиток учня відбувається не тільки на уроці, а й у позаурочний час в атмосфері вільного спілкування, праці, дозвілля. При цьому різні форми позакласної роботи дозволяють вчителю враховувати індивідуальні особливості учнів, їх схильності, освітні потреби, мотиви, рівень домагань, пізнавальні та професійні інтереси. Позакласні заняття продовжують і доповнюють роботу учнів старшої школи на уроках, але тільки в розширеному й поглибленому вигляді. Для того щоб правильно формувати особистість, треба обов'язково розширювати коло її діяльності. Гурткові заняття представляють для цього широкі можливості. У поєднанні поурочної і позакласної діяльності учнів лежить шлях до розвитку їх творчої активності.

Нині перед вчителями навчальних закладів різних типів постало завдання переглянути принципи організації та зміст позакласної роботи, з огляду на профілізацію старшої школи, вимоги сьогодення щодо рівня компетенції випускника школи, реалії розвитку соціально-економічної сфери.

Позакласна робота – це складова частина навчально-виховної роботи школи, є однією з форм організації дозвілля учнів, а також сукупністю різних видів діяльності, що володіє широкими можливостями позитивної дії на учнів і є самостійною сферою навчально-виховної роботи вчителя, яка здійснюється у взаємозв'язку з роботою на уроці. Це система занять, заходів і організованого навчання учнів, що проводяться в школах і поза нею під керівництвом учителів, громадськості, органів учнівського самоврядування [5, 3]. Позакласна робота дає можливість розвивати індивідуальні інтереси учнів, їх здібності, нахили, розширювати кругозір, формувати потреби, самостійно пізнавати навколишній світ, покращувати стосунки між людьми. Учні, які беруть участь у позакласній роботі, мають конкретніші знання, їх відповіді більш точні й виразні. У позакласній роботі відкриваються широкі можливості для виявлення ініціативи, пізнавальних інтересів, створення стійкої позитивної мотивації до творчої активності.

Урок обмежений за часом, не допускає відволікань, робота будується відповідно до програми, а на позакласних заняттях робота будується за інтересами учнів, немає жорстких часових обмежень і, що важливо, є можливість поспілкуватися між собою. Головні завдання, які вирішуються під час проведенні позакласної роботи: поглиблення загальнонаукових знань і розширення технологічного кругозору учнів; виявлення та розвиток творчих здібностей, творчої активності школярів, позакласні заняття дають простір для прояву і застосування здібностей та інтересів учнів; формування і підтримка стійкого інтересу до предмета, творчого та свідомого ставлення до праці і на цій основі психологічної готовності працювати в різних промислових галузях і сферах обслуговування; сприяння різнобічному розвитку учнів, надання допомоги у виборі видів позакласних занять за технологіями, треба органічно поєднувати їх з навчальною роботою учнів на уроках з інших предметів; виховний характер позакласної роботи: виховання естетичного смаку засобами декоративно-прикладного мистецтва, відчувати і розуміти його художню цінність, усвідомлювати єдність функціонального та естетичного значення речі, що важливо для розуміння культури побуту народу, культури праці, культури людських відносин [1, 134].

Позакласна робота не обмежується гуртковою роботою. Це конкурси майстерності, організація виставок декоративно-прикладного мистецтва і технічної творчості, зустрічі з цікавими людьми, тематичні вечори, «круглі столи», диспути, огляди досягнень науки і техніки, відеоподорож, організація шкільних музеїв, олімпіади, організація шкільного підприємства, подорожі, екскурсії і т.д. Яку форму може прийняти вид позакласної діяльності в кожному конкретному випадку, можуть вирішити тільки вчитель і учні.

Ціннісними пріоритетами позакласної роботи при вивченні технологічного профілю є: демократизація освітнього процесу; підтримка і розвиток учнівської творчості; виховання культури здорового способу життя; саморозвиток особистості; створення умов для педагогічної творчості; відкритість системи додаткової освіти учнів; створення додаткових освітніх програм нового покоління; науково-методичне забезпечення системи позакласної роботи; розвиток системи додаткової освіти на основі інформаційних технологій.

Позакласна робота при вивченні технологічного профілю учнями старшої школи має великі можливості для успішної реалізації соціально-педагогічних моделей діяльності, що сприяє накопиченню учнями досвіду громадянської поведінки, забезпечення духовного і творчого розвитку, свідомого вибору професії, соціалізації особистості. При вивченні технологічного профілю учнями старших класів широкого використання набуває соціальне проектування – створення умов для соціальних проб особистості, необхідних механізмів для участі учнівської молоді в прийнятті рішень, створення ситуацій вибору. Тематика соціальних проектів вельми різноманітна і відповідає основним розділам відповідно до навчальної програми з технологій.

Позакласна робота є системою неоднорідних за змістом, призначенням, методикою проведення та формуванням освітньо-виховних позакласних заходів, що виходять за межі обов'язкових навчальних програм [4, 282]. Позакласна робота своїми формами викликає певний емоційний настрій і вирішує такі завдання: є потужним двигуном мотивації навчання, розвиває і підтримує інтерес учнів до вивчення технологій; значно полегшує досягнення цілей навчання (практичної, розвиваючої, освітньої, виховної), підвищує рівень практичних навичок; значно розширює коло загальноосвітніх знань учнів, їх світобачення; сприяє розвитку творчих здібностей, естетичного смаку, уяви, пам'яті та уваги; здійснює виховний вплив на учнів, формує самостійність, організованість, точність та акуратність у виконанні доручень тощо [3].

Принципи позакласної роботи є вихідними положеннями, які визначають вимоги до її змісту, методів та організаційних форм. Вони діють у відповідності до цілей та завдань усієї позакласної роботи з розвитку творчих здібностей у школі та ілюструють суть педагогічної діяльності вчителя – організатора позакласної роботи. Основними організаційними принципами позакласної роботи при вивченні технологічного профілю учнями старшої школи є принципи добровільності та масовості, принцип урахування і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів учнів, принцип зв'язку позакласної роботи з уроками. Принцип добровільності полягає в тому, що учні включаються в позакласну роботу за власним бажанням. Цей принцип має свою особливість: учень, який сам визначив свою участь у тому чи іншому виді позакласної діяльності, бере на себе добровільне зобов'язання продовжувати вивчення предмету, що вимагатиме від нього додаткових зусиль. Принцип масовості передбачає активну участь в позакласних заходах якнайбільшої кількості учнів з різним рівнем знань з предмета. Принцип урахування і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів учнів передбачає врахування в контексті діяльності учнів власного досвіду, інтересів, бажань, нахилів, світогляду, емоційно-почуттєвої сфери та статусу особистості в колективі. Принцип зв'язку позакласної роботи з уроками насамперед полягає в тому, щоб забезпечити єдність практичних, розвиваючих та виховних цілей позакласних занять. Він також передбачає зв'язок навчальних матеріалів, які використовуються в позакласній роботі, з матеріалом навчально-методичних комплексів технологічного профілю.

Водночас позакласна робота має позитивно впливати на навчальну діяльність учнів при вивченні технологічного профілю учнями старшої школи. Г. Мокроусова і Н. Кузовлева доповнюють вищезгадані принципи принципами комплексності, захопленості та розвитку ініціативи і самодіяльності [6, 65]. Принцип захопленості пов'язаний з вибором конкретних цікавих прийомів, що сприяють ефективному досягненню поставлених завдань, а також зі змістом навчальних матеріалів, який має бути новим, незвичайним, захоплюючим. Принцип розвитку ініціативи та самодіяльності передбачає стимулювання розвитку у школярів самодіяльності та ініціативи в роботі. Саме в позакласній роботі вчитель має дати учням можливість самостійно використати свої знання, вміння, дозволити робити все, що стосується підготовки та проведення позакласного заходу, вміло й непомітно керуючи цим процесом. Самодіяльність – основа творчості, а саме творче задоволення в роботі завжди сприяє бажанню працювати краще. Ініціатива має стати суттєвою позицією кожного учня. Учителю необхідно спонукати своїх учнів до того, щоб вони самі пропонували тематику і форми позакласної роботи при вивченні технологічного профілю. Усі вищезазначені принципи доповнюють один одного і в комплексі забезпечують цілеспрямований, послідовний, систематичний і водночас різнобічний вплив на розвиток особистості учнів.

В методичній літературі та у практиці школи традиційно розрізняють три форми позакласної роботи: індивідуальну, групову та масову. В основу такого розподілу покладена ознака кількісного охоплення учасників. Підкреслюючи нечіткість поняття «масовості», Н. Бабцева пропонує розрізняти форми позакласної роботи при вивченні технологічного профілю учнями старшої школи за організаційно-структурною ознакою. Відповідно вона відносить групові форми до організаційно-структурних форм, а індивідуальні та масові – до неструктурних [2, 13].

Індивідуальні додаткові заняття з учнями при вивченні технологічного профілю можуть проходити у вигляді консультацій, співбесід, виконання завдань під керівництвом вчителя та ін. Вони можуть бути логічно включені в систему позакласного навчання і мати статус факультативних занять, що розширюють межі предметного навчання. Позакласна навчальна робота є необхідним елементом комплексної системи навчальної діяльності при вивченні технологічного профілю учнями старшої школи, спрямованим на реалізацію освітніх інтересів учнів, розвиток мотивації і зворотного зв'язку в системі навчання. Проблеми затребуваності окремих елементів і напрямків позакласної роботи вказують на недоліки реалізації відповідних розділів предметного навчання. Включення учнів в систему

позаурочної діяльності є об'єктивним індикатором ефективності основної освітньої діяльності і формування інтересу до навчання.

Поряд з позитивними сторонами форм індивідуального навчання така робота страждає замкнутістю і слабкістю комунікативного компонента освітньої діяльності, тому найбільший розвиток придбали змішані форми позакласної роботи, засновані на колективних заняттях з реалізацією елементів індивідуального навчання. Серед групових форм індивідуальної роботи за рамками базової освіти набули поширення різноманітні форми позаурочної діяльності: гуртки, секції, студії тощо, в свою чергу об'єднані масовими формами роботи в клуби, співтовариства, суспільства і інші організації. Груповим формам позаурочної роботи притаманні характерні особливості, серед яких можна виділити визначеність профілю і змісту навчальної роботи, а також вікового і освітнього рівня (діапазону) контингенту учнів, стабільність його складу, систематичність проведених занять. Завдання гармонійного забезпечення всіх напрямків навчальної роботи при вивченні технологічного профілю вимагає рівномірного розподілу обсягів всередині шкільної додаткової освіти з різних сфер діяльності. Групова форма позакласної роботи при вивченні технологічного профілю має чітку організаційну структуру і відносно постійний склад учасників, об'єднаних спільними інтересами. Позитивно зарекомендували себе комбіновані гуртки, де поєднуються різні види діяльності. Заняття в гуртках, як правило, проводяться регулярно.

Масові форми позакласної роботи не мають чіткої організаційної структури. До них відносять такі заходи як конкурси, тематичні вечори тощо. Ці заходи проводяться епізодично.

Організація екскурсій на підприємства, технічні об'єкти, виставки, музеї, в навчальні та виробничі установи включає в себе кілька етапів: підготовку, проведення та підбиття підсумків заходу. Підготовка до екскурсії передбачає вибір об'єкта, визначення мети, плану і змісту дій, складання групових та індивідуальних завдань, ознайомлення та інструктування учнів про порядок і правила безпеки під час екскурсії. По завершенні екскурсії проводяться обговорення результатів і підводяться її підсумки [7, 156]. Проведення екскурсій на початкових етапах вивчення розділу або теми дозволяє активізувати процес навчання, а на завершальних етапах сприяє актуалізації, уточненню та професійній спрямованості отриманого знання.

Виставки творчості учнів припускають, крім підготовки, розміщення і оформлення експонатів, організацію та проведення екскурсій і визначення досягнень учнів.

Змагання і олімпіади проводяться у формі конкурсних заходів, які демонструють рівень знань і готовності учнів до виконання практичних робіт при вивченні технологічного профілю. Вони можуть здійснюватися в масштабах школи, району, міста, регіону до рівня всеукраїнських і міжнародних конкурсів з відповідним делегуванням переможців на наступний етап змагань.

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, позакласна робота – це вид різноманітної добровільної навчальної діяльності учнів, яка здійснюється на основі як програмного так і позапрограмного матеріалу під керівництвом вчителя з метою розширення та задоволення їх здібностей, нахилів, пізнавальних інтересів. Позакласна робота має велике значення в навчальному процесі при вивченні технологічного профілю учнями старшої школи. Вона сприяє розширенню знань, набутих на уроках, їх конкретизації, формує вміння і навички практичного характеру, викликає інтерес до нового матеріалу, розвиває самостійне мислення.

Слід зазначити, що проблема позакласної роботи з учнями є складною, багатовекторною і безперечно потребує подальших наукових досліджень.

References

1. Бабина Н. Технология: методика обучения и воспитания: учебное пособие для студентов 2-4 курсов физико-математического факультета, профиль «Технология», магистрантов 2-го года обучения по программе «Профессиональное образование»: в 2-х частях: ч. II. Москва-Берлин: Директ-Медиа, 2015. 328 с.
Babina, N. (2015). *Technologiya: metodika obuchenii i vospitania: uchebnoe posobie dlya studentov 2-4 kursov fiziko-matematicheskogo fakulteta, profil «Technologiya», magistrantov 2-go goda obuchenia po programme «Professionalnoye obrazovanie»: v 2-h chastyah: ch. II* [Technology: Methods of Education and Mathematics Faculty, «Technology»]. Moscow-Berlin, Russia-Germany: Direkt-Media.
2. Бабцева Н. Позакласна робота як умова формування ключових компетенцій учнів. *Німецька мова в школі*. 2009. № 10. С. 13–14.
Babtseva, N. (2009). *Pozaklasna robota yak odna z form kliuchovykh kompetentsii uchniv* [Extracurricular work as a Part of Forming of Key Skills of Students]. *Nimetska mova v shkoli – German language in schools*. 10, 13–14.
3. Горобченко Н. Організація позакласної роботи як одна з умов успішного оволодіння іноземною мовою. [Електронний ресурс]. *Система університетської бібліотеки*. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/25525/>
Horobchenko, N. (2016). *Organizatsia pozaklasnoi robotu yak odna z umov uspishnoho ovolodinnia inozemnoiu movoiu* [Organization of Extracurriculum Work as one of parts of Successful Learning Language]. *Systema universytetskoï biblioteki – System of university library*. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/25525/>
4. Мойсеюк Н. Педагогіка. Київ : Видавничий центр Академія, 2003. 546 с.
Moiseuk, N. (2003). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv, Ukraine: Vudavnuhue tsentr Akademiia.

5. Організація позакласної роботи в сучасному навчальному закладі як інноватика в освітньому просторі: реком. список л-ри / уклад: С. Грипич, О. Слобода, Л. Ковальчук. Рівне: РДГУ, 2014. 15 с.
Hrynych, S., Sloboda, O., & Kovalchuk, L. (2006). Organizatsia pozaklasnoi roboty v suchasnomu navchalnomu zakladi yak innovatyka v osvitiomu prostori [Organization of extracurriculum Work in Modern School Innovations in Educational Process]. Rivne, Ukraine: RDGU.
6. Полякова Г., Боброва Т. Педагогіка : нав. посібник. Харків, 2011. 374 с.
Poliakova, G. (2011). Pedagogika: navchalnyi posibnyk [Pedagogic: textbook]. Kharkiv, Ukraine : Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet.
7. Серебренников Л. Методика преподавания технологии (труда): учебник для СПО / Л. Серебренников. Москва : Издательство Юрайт, 2019. 226 с.
Serebrennikov, L. (2019). Metodika prepodovaniya tehnologii (truda): uchebnik dlya SPO [Methods of Teaching Technology]. Moscow, Russia: Izdatelstvo Yurait.

Mazurenko S.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-5606-9865>
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Professional Education and safety of life
T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: mazurenkosvetlana5@gmail.com

Omelchenko M.

Master's degree,
T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: pilipovna3579@gmail.com

A METHOD AND ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR WORK AT STUDY OF TECHNOLOGICAL TYPE

Article's purpose. *The aim of the article is investigating of extracurricular work while learning of technological profile is high school.*

Methodology. *Comparison, classification, systematization, generalizing, that make possible scientific and theoretical grounding of material.*

Scientific novelty *of the article is based on the ground of methods and organization of extracurricular work during learning profile with students of high school.*

Extracurricular work is the compound part of teaching process in school and one of the forms of organization of leisure time of students, and also if is a collaboration of different types of activities, that have wide possibilities for positive actions on students and is independent, solo sphere of teaching-learning work of a teacher, that is created in interaction with work during lessons. This system of studying, organization of learning process of students, that is taking place in school and also extracurricular work under the head of a teacher, general public or organs of student's autonomy.

Extracurricular work gives possibility to develop individual interests of children, their talents, tendencies, bends, help to widen their world view, help forming their needs, requirements and demands. Also it help to independent investigation of world around, help to make better relationship between people/ it also help to create interesting and useful time spending of leisure of students. Children that take part in extracurricular work have more particular knowledge; answers are more strict and bright. Extracurricular work gives opportunities to open and widen possibilities of developing initiative and creativity.

That is why extracurricular work is a system of different component and has different using, methods of organization and forming of teaching-leaning extracurricular activities that goes for more than frames of compulsory and obligatory studying curricular and programmers.

Conclusions. *Extracurricular work has very important influence and meaning in educational process during learning of technological profile of students of high school. It helps to improving and widens knowledge that had been learned during lessons, helps making it more specific and concreter, helps forming of skills of practical meaning and character. It helps developing interest towards new material, improves and develops independent and creative thinking.*

Key words: *technology, technological education, extracurricular work, individual form of studies, group form of studies.*

Стаття надійшла до редакції 01.05.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **О. М. Торубара**